

III. Z ŻYCIA NAUKOWEGO

Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Logowizualność literatury dla dzieci i młodzieży”

Kraków, 20-21 listopada 2023 roku

Od 20 do 21 listopada 2023 roku odbyła się na Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie Ogólnopolska Konferencja Naukowa: „Logowizualność literatury dla dzieci i młodzieży”, organizowana przez Centrum Badań nad Literaturą i Kulturą dla Dzieci i Młodzieży w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie i Katedrę Projektowania Graficznego Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach. Podczas trwania Konferencji można było wysłuchać kilkudziesięciu referatów, podzielonych pomiędzy panele oraz zwiedzić wystawę: „Książka dobrze zaprojektowana – zaczniemy od dzieci. Edycja VIII”. Oczywiście, znalazło się także miejsce na pytania i dyskusje.

Konferencję zainicjował swoim wystąpieniem i uświetnił prorektor ds. nauki dr hab. prof. UKEN Michał Rogoż. W przemówieniu podkreślił rolę ilustracji w odbiorze książki przez młodego czytelnika, a także przybliżył historię polskiej szkoły ilustracji. Następnie na mównicy stanął dyrektor IFP dr hab. prof. UKEN Piotr Kołodziej, wskazując na antropologiczność rzeczy, jakimi są obraz i słowo.

Tytuł pierwszego panelu brzmiał: „Ekonomia i dynamika logowizualności”. Funkcję moderatora pełnił tutaj wspomniany już dr hab. prof. UKEN Piotr Kołodziej.

Pierwszym referatem, jakiego dane było wysłuchać uczestnikom, była „Inflacja obrazu w przestrzeni słowa” prof. dra hab. Macieja Wróblewskiego z UMK. Opowiedział on o relacji obrazu wobec tekstu i wprowadził do kategorii śliczności. Postulował również, że żyjemy w świecie obrazów, do których należy podchodzić krytycznie, jednak tytułowa inflacja nie jest powodem do smutku.

Drugą pozycją na liście referatów była „Symbioza czy konkurencja? Relacje obrazu i słowa w «dziecięcej» literaturze awangardystów” dr Marty Bukowiec-

kiej z IBL PAN. Słuchacze mieli okazję dowiedzieć się o relacjach i splotach logowizualnych w kontekście zachodzących nierównoległych procesów twórczych.

Następne wystąpienie „Od typo-grafii do typo-ilustracji w polskich książkach dla dzieci” było autorstwem dr Anity Wincencjusz-Patyny z ASP we Wrocławiu. Zaprezentowane zostały przykłady oraz omówione kształtowanie formy pisma i litera jako obraz.

Panel zamykał referat: „Somatopoetyka «Łazienkowych pytań» Krystyny Lipki-Sztarbałło” mgr Klaudii Sordyl z UKEN. Prelegentka ukazała, w jaki sposób w omawianym dziele poruszona została strona cielesności oraz jej aspekt edukacyjny.

Drugi panel nosił nazwę „Eko/geo/logowizualność”. Moderacją w nim zajęła się dr hab. prof. UKEN Magdalena Roszczynialska.

Panel otwierał referat dr hab. prof. UŚ Beaty Mytych-Forajter, zatytułowany „Edukacja ekologiczna na cztery ręce. Komiksy Tomasza Samojlika i Adama Wajraka o życiu, śmierci, lesie i padlinie”. Zaprezentowany i omówiony został komiks o wydźwięku proekologicznym, skierowany do dzieci z elementami do zrozumienia przez dorosłych, który postuluje, że istotą puszczy jest nieporządek.

Następne w kolejności było wystąpienie dr hab. prof. UŚ Iwony Gralewicz-Wolny, zatytułowane „Mapy z Doliny Muminków. Lektura kartograficzna cyklu Tove Jansson”. W jego ramach przedstawiono ciekawe aspekty map towarzyszących powieściom o Muminkach, jak to, że w takim przypadku mapy są ikoną fikcji – mówią „jest” tam, gdzie tego nie ma. Interesującym zabiegiem było również dodanie wymiaru czasu do mapy – co jest wbrew tradycyjnej kartografii.

Następnie przyszła kolej na referat „Popularyzacja polskiego ilustratorstwa dla dzieci i młodzieży. Inicjatywy na Zamojszczyźnie” dr hab. prof. UMCS Anny Boguszewskiej. Prelegentka przybliżyła słuchaczom sposoby, w jakich realizowane jest zadanie popularyzacji polskiego ilustratorstwa dla dzieci i młodzieży w rejonie Zamojszczyzny.

Tytuł ostatniego referatu panelu brzmiał: „Od kaligramów do ikonografiki – komparatystycznie o logowizualnych aspektach książki dziecięcej” mgr Magdaleny Kuczaby-Flisak z UJ. Mowa była w nim między innymi o połączeniu bajek La Fontaine’a z origami, multisensorycznych książkach do nauki liczenia, czy o graphic recording – ilustrowaniu na żywo.

Następnie przyszła kolej na zwiedzanie przez uczestników Konferencji wystawy: „Książka dobrze zaprojektowana – zacznijmy od dzieci. Edycja VIII”, mieszczącej się w innej części budynku UKEN. Całość została opatrzona komentarzem dr Anny Machwic.

Kolejnym punktem w harmonogramie było spotkanie z ilustratorkami Krystyną Lipką-Sztarbałło oraz Elżbietą Wasiuczyńską, poprowadzone przez dr Annę Machwic. Panie, będące autorkami ilustracji do wielu znanych książek przeznaczonych dla młodych czytelników oraz autorskich tekstów, podzieliły się podczas spotkania swoimi spostrzeżeniami na temat logowizualności oraz uchyliły rąbka tajemnicy na temat swojej pracy.

Kolejny panel nosił tytuł „Tropologia Iwony Chmielewskiej (i wojny...)”, a moderowany był przez dr Anitę Wincencjusz-Patynę.

Panel rozpoczął referat dr hab. prof. IBL PAN Beaty Śniecikowskiej, zatytułowany „Ku poetyce logowizualnej. Wokół twórczości Iwony Chmielewskiej”. Prelegentka omawiając temat twórczości autorki, wprowadziła słuchaczy do pojęcia słowografii i widzo-czytelnika.

Następnym referatem była „Konceptualizacja miłości w książce «Dwoje ludzi» Iwony Chmielewskiej” mgr Weroniki Jarzębak z UJ. Miłość została przedstawiona tutaj jako siła stymulująca proces poznawczy, budząca ukryty potencjał i pozwalająca ujawnić się cechom w działaniu.

Następnie mgr Weronika Redmerska z UG wygłosiła referat, zatytułowany „Tematyka drugiej wojny światowej w książkach obrazkowych na wybranych przykładach”, w którym zaprezentowała takie przykłady, jak „Last Road to Safety: A True Story” autorstwa Peggy Mann z ilustracjami George’a Stavrinos’a czy „Erika’s Story” Ruth Vander Zee, zilustrowaną przez Roberto Innocentiego.

Kolejnym punktem programu było spotkanie z badaczkami tekstów wizualnych dr hab. prof. IBL PAN Beatą Śniecikowską oraz dr Anitą Wincencjusz-Patyną, poprowadzone przez dr hab. prof. UKEN Katarzynę Wądołny-Tatar. Podczas spotkania poruszono między innymi kwestię potrzeby edukacji w zakresie artystycznym.

Drugi dzień Konferencji rozpoczął się od panelu zatytułowanego „Ikonoteksty w działaniu”. Moderacją zajęła się dr hab. prof. UI Krystyna Zabawa.

Panel otworzył referat dr hab. prof. UKEN Małgorzaty Niespodziewanej-Rados „Przestrzenne relacje obrazu i tekstu w książkach partycypacyjnych dla dzieci”. Zaprezentowano w nim między innymi przykłady twórczości Bruno Munari’ego – partycypacyjnych książek bez tekstu przeznaczonych dla wszystkich – niezależnie od wieku, języka czy kultury. Ponadto, pojawił się przykład *pop up books*, w postaci „600 Black Spots” Davida Cartera.

Następnie dr Marta Kotkowska z UJ wygłosiła autorski referat „Wnieść swoją treść – współczesne, polskie książki aktywnościowe dla dzieci”. Wśród omówionych przykładów znalazły się książki z przestrzenią na działanie, gdzie pusta przestrzeń nie jest brakiem, lecz warunkiem oddziaływania tekstu i stwarza możliwość kokreacji.

Następnie własny referat, zatytułowany „Translacja powieści graficznej na przedstawienie w formie haptycznej dostępnej dla osób niewidomych i niedowidzących”, wygłosił autor niniejszego Sprawozdania, w którym starał się opowiedzieć o realizowanych autorskich próbach przybliżenia utworu, jakim jest powieść graficzna osobom z niepełnosprawnościami wzroku.

Kolejny referat mgr Weroniki Kisiel z UŁ nosił tytuł „«Zamieniam się w słuch, czyli opowieści dźwiękiem malowane», o wyzwaniu dziecięcego myślenia wizualizacjami Marty Ignerskiej”. W wystąpieniu była mowa o aktywizacji dzieci z wykorzystaniem wizualizacji oraz o wywoływaniu skutecznego zdziwienia.

Następnie uczestnicy Konferencji mieli okazję wysłuchać wystąpienia „Wiersze i obrazki. O książce poetyckiej dla dzieci z wierszami Jana Sztaudyngera i ilustracjami Adama Kiliana”, wygłoszonego przez dr hab. prof. UR Alicję Ungeheuer-Gołąb. Prelegentka podkreśliła istotną rolę sztuki tworzonej dla dzieci

w kontraście do banalizowania przekazu w celu dostosowania go dla młodych odbiorców.

Kolejnym punktem programu był panel zatytułowany „Kulturowe ramy logowizualności (I)”, moderowany przez dr hab. prof. UKEN Małgorzatę Chrobak.

Panel został otwarty wystąpieniem mgra Marcina Chudoby z UKEN „Mangi *shōnen* i *shōjō* na polskim rynku wydawniczym w latach 1996-2016”, które miało charakter bibliologiczny i przybliżało sytuację japońskiego komiksu w Polsce na przestrzeni dwudziestu lat, z uwzględnieniem docelowych grup odbiorczych.

Drugi referat panelu nosił tytuł „*Giseigo*, *giongo* i *gitaigo*, czyli graficzna ekspresja dźwięku w mangach. Analiza korelacji słowa, dźwięku i obrazu”, którego autorką była lic. Sylwia Siwek z UKEN. Dzięki niemu słuchacze mogli poszerzyć swoją wiedzę na temat onomatopei w japońskim komiksie oraz jak zostały one przełożone na język polski w różnych przypadkach.

Następnie referat, zatytułowany „Literatura dla dzieci i media. Korespondencja sztuk” wygłosiła dr Anna Warzocha z UJD w Częstochowie. Dotyczył on rekonfiguracji literatury i audiowizualności. Omówione zostały również trzy typy audiowizualności. Dla lepszego zobrazowania posłużono się przykładem komiksu paragrafowego „Sherlock Holmes. Pojedynek z Irene Adler”.

Kolejnym wystąpieniem było „Logowizualność kart narracyjnych *kamishibai* oraz książek multisensorycznych” dr Wandy Matras-Mastalerz z UKEN. Autorka zaprezentowała uczestnikom wiedzę na temat *kamishibai*, czyli japońskiego połączenia literatury i teatru, a także książek angażujących wiele zmysłów.

Następny, kolejny panel nosił tytuł: „«Nie-czytanie jako patrzanie»/«Pisanie jako rysowanie» (sformułowania M. Dawidek-Gryglickiej, «Historia tekstu wizualnego. Polska po 1967 roku»)", moderowany przez prof. dr hab. Zofię Budrewicz.

W pierwszym referacie tego panelu, zatytułowanym: „O czytaniu – na różne sposoby. Listy oraz ilustracje w książce «A Velocity of Being: Letters to A Young Reader» (redakcja: Maria Popova i Claudia Bedrick; 2018)” dr hab. Ewa Ogłóża opowiedziała o ilustracjach do listów zawartych w książce oraz o zależnościach pomiędzy tekstem a obrazem.

W kolejnym referacie „Zwierzaki Wajraka (na przykładzie opowieści o Lolku z ilustracjami Mariusza Andryszczyka)” dr hab. prof. UW r Dorota Michułka przybliżyła zaprezentowane w tekście relacje ludzi ze zwierzętami, a także proponowała spojrzenie na niego jako na reportaż interwencyjny.

Następnie dr Piotr Kułak z Muzeum Karykatury im. Eryka Lipińskiego wygłosił referat: „«Ręka pisząca litery naśladujące czcionki bardziej zwiąże je z ilustracją». Janusza Stannego metody na powiązanie tekstu i obrazu w książkach dla dzieci i młodzieży”. Prelegent mówił o dystansie między autorem a czytelnikiem wywoływanym przez czcionkę oraz o zastosowaniu tekstu wpisanego w ilustracje.

Kolejny panel to: „Rejony wyobraźni (fantastyka, baśń, sen)”, który moderowała dr hab. prof. UR Alicja Ungeheuer-Gołąb.

Zainicjowało go wystąpienie „Wizerunki czarownic w seriach Marcina Szczygielskiego i Nataszy Sochy: kontrasty, stereotypy, dyskusje z przeszłością” dr Alicji Wang z UJ. Podczas referatu prelegentka odpowiedziała na pytanie: czy stereotyp czarownicy w zaprezentowanych tekstach został przełamany oraz opowiedziała o nawiązaniu i polemice z europejskim wizerunkiem czarownicy.

Z kolei mgr Magdalena Kaliszewska-Henczel z UŁ w referacie zatytułowanym „Baśniowe przestrzenie książki obrazkowej” opowiedziała o procesie infantylizacji baśni oraz jak disneyowski styl zunifikował przedstawienia, co zubaża ekspresję obrazową u dzieci. Zaprezentowane zostały także przykłady kreatywnego ilustrowania oraz kreatywnych wariacji na temat baśni.

W kolejnym referacie: „Oniryczny linoryt? Lektura egzystencjalna «Dębowej kołyski» Anny Kamieńskiej” dr Dorota Tałaj z Instytutu Studiów Podypłomowych w Tychach omówiła narracyjność prezentowanego tekstu oraz zaproponowała spojrzenie na niego przez pryzmat pojęcia zbiorowej nieświadomości Carla Gustava Junga.

Ostatni panel Konferencji stanowiły „Kulturowe ramy logowizualności (II)”, których moderacji podjęła się dr hab. prof. UKEN Aleksandra Budrewicz.

Pierwszy referat, zatytułowany „Przekładalność polskiej książki obrazkowej non-fiction dla młodego odbiorcy”, wygłosiła dr hab. prof. UKEN Joanna Dybiec-Gajer. Przedstawiono w nim zabiegi dokonane podczas procesu tłumaczenia książek na język angielski, jak na przykład usunięcie odniesień do kultury i realiów Polski. Była także mowa o książkach tworzonych od początku z myślą o przekładaniu ich na inne języki.

Następnie dr Werona Król-Gierat z UKEN wygłosiła referat: „«Pucio» we włoskiej odsłonie. Synergia obrazu z tekstem w przekładzie”. Omówione zostały w nim zabiegi dokonane na tekście w celu dostosowania go dla włoskiego odbiorcy oraz różne popełnione przy tej okazji błędy i pomyłki.

Kolejne wystąpienie: „Książka obrazkowa Antje Damm «Der Besuch». Historia sfotografowana w kartonowym pudełku” przygotowała dr hab. prof. UKEN Angela Bajorek. Prelegentka przybliżyła interesującą technikę wykorzystaną przez autorkę książki w celu zilustrowania opowieści polegającej na fotografowaniu papierowych makiet oraz szerzej o stronie wizualnej tekstu.

W ostatnim referacie, zatytułowanym „«Narracyjne obrazy» współczesnych niemieckich twórców książki dla dzieci”, wygłoszonym przez dr hab. prof. UKEN Małgorzatę Chrobak, mowa była między innymi o zorganizowanej wystawie oraz warsztatach dla dzieci, podczas których miały one wykonać obraz.

Konferencja stanowiła znaczące źródło wiedzy odnośnie poruszonych tematów, jak też umożliwiła podzielenie się doświadczeniami, a prowadzone dyskusje pozwoliły jeszcze bardziej zgłębić konkretne kwestie. Całość była nie tylko informująca, ale także inspirująca. Sprzyjała temu również organizacja i panująca atmosfera.

Marek Męch

ORCID 0009-0005-7843-2991